

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Brevis Et Vtilis Commentarivs In Priorem Epistolam Pauli ad Corinthios, & in aliquot capita secundæ

Melanchthon, Philipp

Vitebergæ, 1561

VD16 M 2618

Capvt Decimvm.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36296

Cum autem nonnulli hunc locum citarint ad confirmanda Monachorum exercitia, pauca etiam de ea accommodatione dicenda sunt.

Paulus in genere loquitur de necessaria & seria cupiditatum repressione, non loquitur de Ceremonijs & Simulatione. Ut non ideo reprimat ambitionem Tece- lius, quia sordidam uestem Monachorum gerit. Sic non ideo reprimat flammam amoris, quia non comedit carnes die Sexto. Vera ac seria diligentia coercendi uicio- sas cupiditates semper est necessaria. Ut Temperantia semper est necessaria, inedia certorum dierum, non est necessaria, sed suo cuiusque iudicio relinquatur. Loqui- tur autem de uirtutibus necessarijs, & se- rijs earum exercitijs, de reprimenda ambi- tione, *Ἐλοναίκα*, iracundia, æmulatione, auaritia, de extinguendis incendijs libidi- num, & alijs malis.

CAPVT DECI.

M V M.

Postquam ingressus est in hanc com- monefactionem de Diligentia bene operandi, iam atexit longam concionem,

F 2 in qua

I. EPISTOLA AD

in qua confert Ecclesiae tempora, lapsus, & poenas, ut nos excitet ad studium retinendae iusticiae, & ad cauendos lapsus. Estque haec sententia: Ut patres perierunt ruentes contra conscientiam, ita & uos peribitis, si similes lapsus admittetis. Igitur magna cura & uigilantia retinere iusticiam uobis donatam. Haec est argumenti summa.

Primum igitur docet, in reconcilianda nouam obedientiam necessariam esse, ut saepe dictum est.

Secundo monet, omnibus temporibus esse Ecclesiam Dei similem, scilicet coetum, in quo sonat ministerium Euangelij de Mediatore, & per quod multi reconciliati sunt haeredes uitae aeternae, Et quanquam uox ministerij eadem est, tamen externa signa differunt, ut Circumcisio & Baptismus. Mutantur enim, ut nouitas signi sit commonefactrix de noua instauratione doctrinae. Sunt etiam dissimiles politicae diuersis temporibus. Sed aeternae sunt similes, & gradus hominum. Alij perseuerant in fide, alij labuntur, et in his aliqui lapsi rursus conuertuntur, ut Aaron, Dauid, Aliqui lapsi pereunt, ut Saul, Choro, Dathan

Dathan & alij. Hanc imaginem Ecclesiæ
ueteris uult nos intueri.

Hinc tertio discimus, uerè reconcilia-
tos posse labi, & rursus amittere Spiritum
sanctum, Gratiam & Fidem, quia hic cla-
rè dicit, omnes baptizatos esse, id est, rece-
ptos externis testimonijs, nube tegente
populum, & undis stantibus in mari. Hæc
miracula fuerunt Sacramenta, testificantia
hunc populum recipi. Et Paulus utrunq;
facit Typum Baptismi.

Quod autem inquit: In Moyse ba-
ptizatos esse, intelligatur, ministerio Moy-
si baptizatos esse, quia necesse est scire, Ver-
bum, quod amplectimur, diuina autho-
ritate traditum esse. Ideo nominatur in
ea Ecclesia Moyses, qui illustribus testimo-
nijs uocatus erat.

Et omnes eundem cibum spiri-
tualem manducarunt, & eundem
potum spirituales biberunt.

Hic clarè affirmat, credentes in Ecclē-
sia Moyse uerè reconciliatos esse, & a Spiri-
tu sancto renatos. Interpretatur .n. potum:
Biberunt ex spiritali comitante
eos petra, petra autem erat Christus.
Hic affirmat, filium Dei affuisse populo, &
F 3 dedisse

I. EPISTOLA AD

dedisse potum, non modo corporibus, flu-
entem ex rupe, sed etiam mentibus spiri-
tualem, scilicet Spiritum sanctum. Expres-
sē enim inquit, petram unā euntem fuisse
Christum. Hoc testimonium necesse est
meminisse, ut sciamus semper Ecclesie in-
terfuisse, interesse, & interfuturum esse fi-
lium Dei, Sicut ipse dicit: Pater meus
usq; modo operatur, & ego operor.
Item, Maneo uobiscum usque ad
consummationem seculi. Nominat
autem eū petram, alludens ad iuga mon-
tium, ad quæ iter fecerunt, ex quibus flu-
men aquæ erupit, ipso Messia fundente eos
fontes, qui aderat. Est autem Christus ru-
pes fundens fontes, quibus redditur no-
bis uita æterna.

ἀλλὰ οὐκ ἐν τοῖς πλείοσι αὐτῶ ἐν-
δόκησε ὁ θεός.

*Sed non in pluribus eorum be-
neplacitum erat Deo.*

CUM antea dixisset receptos esse om-
nes, scilicet credentes, cum illa ingen-
tia miracula exhibita essent, quibus Deus
testificatus fuerat uere hunc populum Ec-
clesiam

desiam suam esse: Nunc addit alteram sententiam de lapsis, multos scilicet lapsos non placuisse Deo, scilicet propter delicta, quæ postea secuta sunt, ut deinceps Paulus delicta quædam recitat.

At Phrasis simpliciter intelligatur: Multi displicuerunt Deo, scilicet propter lapsus. Nam $\epsilon\upsilon\delta\omicron\kappa\epsilon\iota\mu$ est bene affici erga aliquem, seu delectari aliquo, ut $\epsilon\upsilon\delta\omicron\kappa\eta\sigma\epsilon\ \tau\omega\ \xi\epsilon\upsilon\omega$, bene afficiebatur erga hospitem. Sic & illud accipiatur: Hic est Filius meus dilectus, quo delector. Affirmat enim pater, se & amare filium, & lætari hoc filio, quæ cum cogitamus, abijciuntur Stoicæ imaginationes de Deo, & statuamus, ut in hominibus sunt $\sigma\omicron\phi\upsilon\alpha$ erga natos & parentes, ita uerè esse in patre æterno & filio amorem, lætitiã, etiam si nescimus, quomodo hæc in diuina natura flagrent. Esse tamen non dubium est, & $\sigma\omicron\phi\upsilon\alpha$ in nobis sunt uestigia diuini amoris erga filium, nobis insita, ut aliquo modo commonefaciant nos de Deo, qualis sit, & quomodo erga filium & erga suas creaturas affectus sit.

Hæc de uocabulo $\epsilon\upsilon\delta\omicron\kappa\epsilon\iota\mu$ obseruanda sunt,

F 4

da sunt,

I. EPISTOLA AD

da sunt, de quo uariæ interpretationes ab alijs traduntur.

In recitatione delictorum exempla populi Israel & pœnas proponit, ut significet, similia peccata subinde uagari in Ecclesia, & sequi pœnas similes.

Etsi autem uniuersaliter in uno delicto multa insunt, seu uni multa copulata sunt: Tamen genera discernuntur, quia dissimiles occasiones sunt, quæ miscent alias alia facta cæteris peccatis, quæ alioqui concurrunt.

In omnibus delictis populi in deserto sunt horrenda ingratitude, diffidentia, impatientia seu fremitus aduersus Deum. Sed alias accedunt alij lapsus. Et hic nominantur ordinè hæc genera:

- I. Intemperantia.
- II. Idolorum cultus.
- III. Scortatio.
- III. Tentare Deum.
- V. Et murmuratio.

Intuetur autem Paulus historias populi Israel, ut dixi, quia simul nos de peccatis commonefacit.

De Intemperantia extat historia apud Moysen in Numeris capite 11. Vbi populus

lus fastidiens iam Manna adperit carnes,
 Nec esus carniū taxatur, sed fastidium
 præsentis doni. Et concurrunt multa pec-
 cata ut dixi: Ingratitudo populī, qui
 cum à Deo tantis miraculis eductus esset
 ex Aegypto, & sciret iam se in terram pro-
 missam patribus duci, ubi pulcherrimam
 politiā tanquam sedem Ecclesiæ certam
 Deus conditurus erat: Nunc nec Deum
 nec miracula recordantur, sed tædio itine-
 rum fracti irascuntur Moyse, queruntur se
 humano consilio, & ipsius Tyrannide ex
 Aegypto eductos esse. Sunt & inobedi-
 entes, ut ostendit impatientia, quia medi-
 ocrem laborem itinerum recusant ferre.
 Cumq; mediocris copia sit uictus, nec la-
 borent fame, fruuntur enim Manna, non
 contenti sunt hoc dono Dei, sed appetunt
 delicias.

Hanc intemperantiam, cum quidem
 & alia peccata accedunt, punit Deus. Et
 similia peccata subinde in Ecclesia acci-
 dunt, ut nunc, quia difficultates in re fa-
 miliari, & potentum aduersus nos odia &
 contemptum experimur propter profes-
 sionem Euangelij, multi appetunt suaue
 illud ocium & splendorem, quem habu-
 erunt

F 5 erunt

I. EPISTOLA AD

erunt ante emendationem doctrinæ. Imò aliqui abutuntur Euangelio ad augendam intemperantiam, & auaritiam, & ad ostentationem, & splendoris amplificationem. Secutæ sunt igitur pœnæ, bella & aliæ calamitates.

Secundo nominatur adoratio Idolorum. Et uerba sumuntur ex Moyse cap. 32. Exodi, ubi populus ociosus & securus iubet fabricari Idolum. Nec dubium est populum Israel imitatione Aegyptiorum fabricasse uitulum, quia Aegyptij coluerunt APIN specie tauri, propter agriculturam. Et sæpè homines ad usitata Idola relabuntur. Præcipuè uero hic consideretur, quanta sit hominum miseria, quod post tanta miracula populus tamen recipit Idoli cultum, quem sciebat à Deo damnatum esse, & quod Aaron assentitur.

Causam uerò narrat: Sedit populus manducare & bibere, & surrexit ludere. Id est, in luxu & in ocio homines frigidius inuocant Deum, & maiore audacia fingunt opiniones de Deo, ut sæpè accidit in Ecclesia. Samosatenus, Arius & similes, cum in magna securitate uiuerent, nouas opiniones petulanter excogita-

cogitarunt. Et his proximis annis multi furores opinionum extiterunt. Et illi ipsi, qui antea uehementissimè uociferati sunt contra Ceremonias, nunc resitunt Misfam, in qua sciunt manifestum Idolum esse.

Tertio de Scortatione intuetur Paulus historiam in Numeris cap. 25.

Quarto nominat peccatum: Tentare Christum, cuius exemplum est in historia in Numeris cap. 21. Vbi fit mentio serpentum, & Exodi 17. Vfus est Moyse his uerbis: Cur tentatis Dominum.

Et si autem hoc peccatum, tentare Deum, ualdè atrox est, & sæpè accidit, tamen quia obscurius est, declarationem addeamus ex collatione hoc modo.

Differunt Murmuratio & tentare Deum. Murmuratio enim est impatientiæ, quæ est inobediencia irascens Deo in ærumnis aut pœnis. Hanc inobediencia intelligimus utcunq; quia sæpè & in sanctis existunt tales fremitus & indignationes, ut in Iob, Ieremia & alijs.

Sed tentare Deum addit aliud peccatum maius. Non tantum est irasci Deo, sed etiam insuper addere uel negationem, uel

I. EPISTOLA AD

uel correctionem, fiducia propriæ sapientia, ut in Exodo addunt negationem: Est ne Dominus inter nos an non? Vbi contradicunt manifestis miraculis quasi decepti sint, Et tota hæc eductio, plena mirabilium testimoniorum Dei, fuerit impostura.

In Numeris capite 14. addunt correctionem horrendam ex sua sapientia, uolunt nouum ducem eligere, à quo reduecantur in Aegyptum. Postea utcumque repressi, uolunt pergere & præliari cum hostibus, cum quidem tunc Deus prohiberet. Ita sæpè humana sapientia peccat, quæ iubet Deus, non uult facere, & quærit alia, quæ prohibet. Ahas non uult parere uoci Esaiæ, in qua Deus promittit ei auxilium. Postea quærit impiorum regum auxilia, quæ sunt ipsi & regno perniciofa; Esaias dicit: In silentio & spe fortitudo uestra. Sed multi propter impatientiã & diffidentiam quærunt remedia iniusta. Tales correctiones sunt tentare Deum.

Hæc interpretatio congruit cum sententia, Matth: 4. Vbi cum Diabolus esset suasor, ut Christus omissis gradibus deice-

deſceret ſe de ſtigiſſimo templi per aerem,
reſpondit Chriſtus: Non tentabis Do-
minum Deum tuum. Perſpicuum eſt
enim hoc uelle Chriſtum: Non ſunt fa-
ciendæ correctiones ordinationis diuinæ
humana curioſitate, ſed homo ſciens man-
datum & ordinationem Dei, manere in-
tra has metas reuerenter debet, & Deo
gratias agere, & ei obedire. Vt cum ſci-
amus mandatum & ordinationem Dei eſ-
ſe, ut homo uitam cibo & potu foueat, ut
in primo & ſecundo capite libri i. Moyſi
ſcriptum eſt, faceret peccatum huius gene-
ris, id eſt, tentaret Deum, ſi quis nollet
uti cibo & potu.

Sic ſine ulla dubitatione peccant &
tentant Deum, qui omiſſa diuina ordina-
tione coniugij, querunt cœlibatum, et qui-
dem fingunt, id opus eſſe excellentem cul-
tum Dei.

Sic & in Actis cap: 15. inquit Petrus:
Quid tentatis Deum, imponentes
iugum ſuper ceruices diſcipulorum?
Hic manifeſta eſt correctio. Sciunt ex Eu-
angelio remitti peccata, & reconciliari ho-
mines, reputari iuſtos, ſanctificari, & fieri
hæredes uitæ æternæ propter filium Dei

GRA-

I. EPISTOLA AD

GRATIS, Fide, non propter Ceremonias Moyſi, ſciunt finem eſſe politiæ Moſaicæ, ſciunt promiſſionem Gratiæ pertinere ad Iſraelitas & ad gentes. Sciunt etiam nequaquam homini licere cultus inſtituere, ſicut ſcriptum eſt: Fruſtra colunt mandatis hominum. Quanquam autem hæc omnia norunt, tamen aliqui humana ſapientia uolunt ſtabilire & amplificare politiã Moſaicã, cogitant pulchrum eſſe, Eccleſias gentium imitari ſortem, eſſe ſimiles ritus, & hanc Pædagogicã eſſe honeſtiorẽ, ſicut ingenioli inter conuerſos ex Iudæis, & amantes patriã pro ſua imaginãtionẽ multa concinna argumenta excogitare poterant. Tales correptiones ortas à ſapientia humana contra ſapientiam Dei iam Eccleſiæ patefactam, nominat Petrus tentare Deum.

Sic tentat Deum is, qui audito Euangelio de remiſſione peccatorum gratuita propter Mediatorem, non uult acquieſcere, ſed currit in Eremum, excogitat monachatum, aut ſimilia opera. Tales correptiones prorsus ſunt tentare Deum.

Hæc exempla non obſcurè declarant hanc appellationem, tentare Deum, ac ſciendum

endum est, id peccatum esse non ignorantia lapsum, sed scientis, qui ἐκ προαυφείσεως fiducia suæ sapientiæ, iusticiæ, aut uirium, discedit à mandato & ordinatione diuina, tanquam certans cum Deo sapientia aut uiribus proprijs, uidelicet, aut negans esse Deum, aut opera Dei, cum sit aliter conuictus, aut corrigens ordinationem Dei humanis consilijs. Negant Israelitæ, se à Deo eductos esse, & contradicunt manifestis testimonijs Dei propterea, quia non omnes euentus respondent ipsorum imaginationibus. Peccant igitur impatientia, quia Deo nolunt obedire, & deinde addunt nouum & atrocius peccatum, negant esse opus Dei, de quo conuicti erant certissimis miraculis, negant Moysen esse ducem à Deo constitutum, sed uociferantur eum esse impostorem.

Talia peccata sæpè accidunt priuatim & publicè, in cultibus, actionibus & doctrina.

De cultibus exempla manifesta sunt, Monachi relicta uia à Deo ordinata, fingunt sua uota meliores cultus esse, & mereri remissionem peccatorum, & esse perfectionem.

De

I. EPISTOLA AD

De actionibus uia ordinata est à Deo, ut Pastores rectè doceant Euangelium, nec quærant imperia, nec moueant bella prætextu ministerij Euangelici, sicut Romani Pontifices fecerunt & faciunt, & sicut Struthio & Monetarius ferebant nouas leges, & mouebant seditiones, ac somniabant se pulchrum statum uelle constiturere.

De doctrina curiositas omnibus temporibus habet exempla. Semper enim multi discedunt à Verbo Dei, & quærent uel concinniores opiniones, uel argutiores, ut Samosatenus corrumpit dictum Iohannis: In principio erat Verbum. Monachi corruerunt dictum, Fide iustificamur, scilicet formata.

ἀπόλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτῆ.

TExtus in Numeris capite 14. inquit, Exploratores omnes præter Iosuum & Caleb subita nece coram populo diminitus interfectos esse, & consentaneum esse multos sediciosos alios simul extinctos esse. Hæc facta sunt per angelum, quem nominat ὀλοθρευτῆρ. Et sumptam esse appellationem

pellationem existimo ex 12. capite Exo-
di, ubi dicitur: Non sinet ingredi per-
cussorem **נִחֲשָׁה**, quo uerbo & in
historia de Sodomis textus utitur, & signi-
ficat propriè ὀλοβρευτῆρ perdentem & de-
lentem aliquid. Ideo & Ebreos undeci-
mo usus est eodem uerbo de angelo eunte
per Aegyptum.

Exequitur autem Deus pœnas etiam
per sanctos angelos, ut in historia de So-
domis manifestè dicitur:

ταῦτα ἔ πάντα τύρι σωέσανοι εἰνός.

Cur inquit, Typi, cum hæ pœnæ non
fuerint figuræ, sed manifesta supplicia sce-
lerum? Item, Cur dicit, ipsis accidisse ut
Typos?

Respondeo: Vocabulum: Iphis, non
est necesse referre ad Typos, sed ad uerbum:
Acciderunt. Hæ pœnæ obruerunt ipsos,
id est, inter ipsos hæc facta sunt.

Sed cur nominat Typos?

VEL generaliter dicit typos pro exem-
plis, uel quia omnes corporales pœ-
næ sunt typi, id est, signa æternarum pœ-
narum, quæ sequuntur, nisi fiat conuersio ad
Deum. Quia corporales pœnæ principa-

G liter

I. EPISTOLA AD

liter ad hoc ordinatæ sunt, ut sint commonefactiones de iusticia & ira Dei, postea etiam sunt ad hoc ordinatæ, ut profint ad pacem inter homines.

Hoc igitur uult dicere Paulus: Illæ pœnæ, quas recitat historia, fuerunt figuræ significantes Deum uerè irasci similibus peccatis in Ecclesia omnibus temporibus, & æternas pœnas secuturas esse, nisi fiat conuersio, sicut uniuersaliter docet uox diuina, corporales pœnas esse commonefactiones de Pœnitentia, ut infra Paulus inquit: Cum iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Item, Vexatio dat intellectum.

ὥστε ὁ δοκῶν ἐσάναι, βλέπει
μὴ πέσῃ.

*Ideo qui se existimat stare,
videat ne cadat.*

Admonitio utilis est, in qua primum hoc considerandum est, renatos possit labi, & amittere gratiam & Spiritum sanctum, ut manifestè inquit Christus in parabola Matth: 12. Et exempla manifestata sunt, Adam, Aaron, Saul, Dauid, & alii qui respiciuntur

resipiscunt, ut Adam, Aaron, Dauid, aliqui sine pœnitentia perseuerant in suis furoribus, & ruunt in æternum exitium.

Tumultuantur autem de hac quæstione Anabaptistæ multis modis. Aliqui negant electos labi posse. Aliqui negant eos effundere Spiritum sanctum, etiamsi labantur. Aliqui dicunt Saulem et alios non electos, nunquam habere ueram fidem.

Sed his omnibus opponamus hoc commune dictum Pauli: Qui stat, uideat ne cadat. Electos posse labi & amittere Gratiam & Spiritum sanctum, testantur tristissima exempla Adæ & Aaronis, de quo dicitur Deut: 9. capite: Aduersus Aaron ualdè iratus est Dominus, & uoluit conterere eum. Et sunt ualdè multi plurimorum Sanctorum tristes & atroces lapsus, ut Dauidis, Salomonis, Petri & aliorum, ex quibus tamen reuocati per Pœnitentiam fide eriguntur, & rursus donantur Gratia & Spiritu sancto, & fiunt hæredes uitæ æternæ.

Et Christus sciens ingentem imbecillitatem hominum, iubet remittere Septuagies septies, Matth. 18.

Itaq; explodendi sunt errores Catharorum,

I. EPISTOLA AD

rorum, & non sunt extenuandi sanctorum lapsus, Sed potius doctrina tota de poenitentia cognoscenda & exercenda est.

Quod autem in aliquibus, qui in fidei habuerunt, & postea lapsi non redeunt, fides illa, priusquam excutitur, uera sit, dictum Petri testatur 2. Pet: 2. Illecebris capiunt eos, qui uerè effugerant, *οὐτως ἀποφυγόντας*. Item, Cum enim hi, qui effugerant contaminationes mundi in agnitione Domini & seruatoris Iesu Christi, rursus h̄isdem implicati succumbunt, fiunt eis postrema deteriora prioribus.

Et Matth: 12. Dominus expressè dicit, expulsam fuisse immundum Spiritum, & domum purgatam & ornatam. Hac de uere iustificato dici, non dubium est. Et Saul uerè iustus fuit, quia Textus dicit Spiritus Domini recessit à Saul. Nec tales dicerentur lapsi, si nunquam iusti fuissent. Hac breui admonitione hoc loco contenti sumus.

*πειρασμοῦ ὑμᾶς οὐκ εἰληφεῖ, εἰ μὴ
ἀνθρώπινος.*

Tentatio vos non apprehendit, nisi humana.

AN

ANtiſeſis cogitetur tentationis hu-
manæ & diabolicæ. Ac mitigat Pau-
lus obiurgationem Corinthiorum, ut eos
conſoletur, ne fracti desperatione prorsus
à Deo deficiant.

Quamquam autem erat atrox pecca-
tum, quod supra recitauit de incesto, qui
cum Nouerca consuetudinem habuit, &
alii alia peccata admiserant, certabant æ-
mulatione & odijs: tamen uult hæc pec-
cata discerni à blasphemijs, sicut Iohannes
discernit peccata ad mortem, à peccatis
non ad mortem.

Tentatio Diabolica est, quando Sata-
nas in cor ingreditur, uel, sicut in Luca di-
citur, quando Satanas rapit Verbum Dei
ex corde hominis, ut Epicureus contem-
ptus Dei, ut in Rhapsace, aut odium & ira
aduersus Deum, ut in Saule, seu oppugna-
tio ueritatis, seu rabiosa propugnatio im-
pii dogmatis. Tales fuerunt tentationes
Cain, Saul, Iudæ, Samosatani, Arii, & si-
milium, accensæ Diabolo impellente men-
tes, & confirmante tenebras, & sicut de Iu-
da scriptum est, Diabolo ingresso in cor-
da eorum.

Etsi autem hoc ingens malum non

G 3 cora-

I. EPISTOLA AD

comprehendi potest iudicio rationis, quanta miseria sit, dominari Diabolum in corde hominis: tamen cum manifesta sint dicta in narrationibus Prophetis & Apostolicis, expauescant omnes homines, cogitatione tanti mali, & petant, ut filius Dei depellat Diabolos, iuxta illud dictum: Nemo rapiet oves meas ex manibus meis.

Tentatio humana est dubitatio, vel error uel lapsus ab humana infirmitate ortus, nondum ita confirmato furore, ut mens sit Epicurea, aut accedat persecutio agnitæ ueritatis aut odium Dei. Valde tristis lapsus fuit Dauidis, & Diabolum non leuiter insidiatus est, sed tamen non potuit eum impellere ad Epicureum contemptum uel odium Dei, ut Saulem impulit.

Fortassis intuetur Paulus in hac ipsa descriptione discrimen primi sceleris Diaboli, & primi lapsus hominum. Scelus Diaboli fuit blasphemia, quia cum propius nosset Deum, & non aliunde impelleretur, suo consilio & arbitrio superbe contempsit Deum & filium Dei.

Sed primi parentes aliunde impulsos ceciderunt.

Et si autem hominibus ualdē difficile est ista diiudicare, tamen ut cunq; discrimen considerandum est, & cogitandum, quā uarij et horrendi lapsus sint sanabiles & insanabiles, & excitandæ mentes sunt ad timorem Dei, & ad inuocationem, sicut præcipit Petrus: Sobrii estote, & uigilate, quia aduersarius uester Diabolus, tanq; Leo rugiens circumit, quærens quem deuoret, cui resistite fortes in Fide,

πιστὸς δὲ ὁ Θεὸς ὃς οὐκ ἐλάσσει.

Fidelis autem Deus est, qui non sinit, &c.

ANtea tradidit seuerissimam admonitionem, ut simus uigilantes, & illecebris cupiditatum ac Diabolo repugnemus. Nunc consolationem de protectione diuina, & auxilio Dei addit. Et est argumentum à possibili: Cum & debeatis & possitis repugnare prauis illecebris, non sitis ignaui. Potestis autem uincere, quia Deus & pericula maiora arcet, & uobis in uestris certaminib; opitulatur. Ideo inquit: *Fidelis Deus, qui non sinit uos ten-*

G 4 tari,

I. EPISTOLA AD

tari, supra quam ferre potestis, imò
& cum tentatione dabit euentum,
ut uincere possitis.

Fidelis est beneficus & uerax. Mife-
retur infirmitatis nostræ, & promisit auxi-
lium. Ideo uerè nobis adest, sicut prote-
xit & adiuuit Abraham in periculis uso-
ris, ac Ioseph tentatum ab adultera, & po-
stea coniectum in carcerem, & Moysen in
tota gubernatione aduersus Pharaonem &
seditiosos, ne uel opprimeretur ab hosti-
bus, uel fractus desperatione à Deo defice-
ret. Et experiuntur omnes p̄ hanc præ-
sentiam DEI omnibus temporibus, si-
cut clamat Dauid Psalmo 27. Domi-
nus adiutor meus & protector me-
us, in ipso sperauit cor meum, &
adiutus sum. Et Psalm: 90. Cum
ipso sum in tribulatione, eripiam
eum & glorificabo eum. Et Psal-
mo 144. Alleuat Dominus omnes,
qui corruunt, & erigit omnes elisos.

Hæc & similia dicta propriissimè con-
gruunt cum dicto Pauli in hoc loco.

Sed cum tam multi superati à Diabo-
lo, & sua infirmitate, ruant in exitium, ut
maxima

maxima pars populi in deserto. et parabola de semine Matth: 13. significat plurimos deficere à Deo: Quomodo congruit ad hæc dicta, quod tanta multitudo non protegatur?

Respondeo: Semper in Ecclesia duæ sunt partes. Vna habens initia timoris & fidei, quæ quanquam infirma est, tamen habet exercitia Pœnitentiæ & Inuocationis, & retinet timorem Dei & Fidem, de qua parte dicitur: Habenti dabitur. Item Psalmo 144. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in Veritate: Item, Quanto magis pater uester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus? Item Esaia 66. Ad quem respiciam, nisi ad contritum Spiritu & tremmentem sermones meos.

Altera pars est secunda sine exercitijs pœnitentiæ & inuocationis, ebria uoluptatibus, aut admiratione & fiducia suæ sapientiæ & iusticiæ, ut Saul Achitophel, Absolon, & alij innumerabiles. Hi superantur à Diabolo, quia sunt sine timore Dei, sine agnitione infirmitatis suæ, sine dolore, nec expetunt auxilium Dei. Non igitur accusent Deum, quod non prote-

G 5 guntur

I. EPISTOLA AD

guntur, sed seipsos, quia ipsi suo furore ar-
cent Deum iuxta illa dicta: A non habente
etiam id quod habet auferetur. Item, Marc
12. Et ueniens inuenit domum ociosam.
Tunc alios septem Spiritus assumit ne-
quiores, & fiunt nouissima peiora priori-
bus. Et 2. Pet. 2. Si cum effugeritis con-
taminaciones mundi, rursus eis implicabi-
mini, fiunt posteriora deteriora prioribus.

Ex his & similibus testimonijs mani-
festum est, dictum in Paulo intelligendum
esse de his, qui habent exercitia poeniten-
tia & inuocationem: Fidelis est Deus,
nec sinet Vos tentari, supra quam
ferre potestis, Vos uidelicet, non furen-
tes securitate, sed habentes exercitia poe-
nitentia & inuocationis, sicut & Salomon
inquit: Beatus qui semper est pavidus. Et
Zacha: 1. dicitur: Conuertimini ad me, et
ego conuertar ad uos, Et Esaia 1. Desisti-
te mala facere, & discite bene facere. Si fu-
erint peccata uestra sicut coccinum, eritis
candidi sicut nix. Hos igitur protegit
Deus, hos sustentat uelut subiecta manus,
ut nutantes, aut labentes non ruant in exi-
tium. Et in horum tentationibus regit
euentus, & dat placidos exitus, sicut hic
dicitur,

dicitur, Dat cum tentatione exitum seu liberationem ut uincere possint.

Sed de securis, qui non habent exercitia pœnitentiæ, dicitur Prouerb: primo: Quia uocauî & renuistis, & increpationes meas neglexistis, ego quoque in exitio uestro ridebo.

Hac distinctione considerata securitatem corrigamus, & inuocationem exuscitemus. Ita nobis dulcissimam consolationem in his dictis Pauli propositam esse sciamus.

φεύγετε ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρίας.

Redit ad speciales admonitiones, ac primum generaliter prohibet, ne polluantur ullis contragijs cultus Idolorum, id est, ne accedant ad sacrificia Ethnica, item ne scientes ueniant in conuiuia, in quibus usitatum erat, uesci parte carniû consecrata. Habebant enim certæ familiæ sua quædam Sacrificia, & dies festos, in quibus cognati cognatos uocabant.

Erat autem impia & tetra confusio, profiteri agnitionem ueri Dei, & uel interesse sacrificijs Idolorum, uel conuiujs, ubi
pars

I. EPISTOLA AD

pars consecrata quasi religione quadam
proponeretur.

Hanc confusionem fieri prohibet, &
cut nunc quoque tetra confusio est, inter
se pompæ, in qua panis adoratur, & in-
telligere, panem in ea pompa esse Idolum.
Considerentur hic & alia similia exempla.

Cum autem fiat mentio conuiuio-
rum, Paulus Antithesin facit Cœnæ Do-
mini, & sacrificiorum ac conuiuiorum
Ethnicorum, & expressè inquit, non faci-
endam esse talem confusionem mensæ Chris-
ti & mensæ dæmonum. Hæc est sum-
ma huius Loci. Nunc uerba Pauli ordinè
consideremus.

τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ
εὐλογῶμεν.

*Calix benedictionis, quem
benedicimus &c.*

Manifestum est loqui Paulum de cœ-
næ Domini. Est igitur calix benedi-
ctionis, calix, quo sumitur sanguis Chris-
ti, sicut sonant uerba de institutione Cœ-
næ apud Mattheum, Marcum, Lucam, &
infra cap. 11.

Nominat autem calicem benedictio-
nis, &

nis, & addit, quem benedicimus, ut discernat hunc calicem à profano potu, qui hauritur sitis causa, cum hic potus hauriatur non propter corporis nostri rigationem, sed ut sit commonefactio de sanguine Christi pro nobis effuso.

Hæc ut planius intelligantur, consideretur usus uocabuli benedicere, quod aut significat gratias agere, ut cum dicitur Psalmo 33. *Benedicam Domino omnino tempore.* Et Dauid 1. Reg: 25. *Benedictus Dominus Deus Israel, qui misit te hodie in occursum mihi.*

Aut significat bona precari, aut cum Deus benedicit, significat benefacere, quia Deus dicendo efficit, ut Genesis 48. scriptum est: *Benedixit Iacob filiis,* Id est, bene precatus est. Et postea in eodem loco *Benedicat Deus pueris istis,* Id est, dicendo benefaciat eis, det eis bona. Item, *Benedictio Domini diuites facit,* Id est, Deus bona dicendo auget, & custodit facultates.

Hæ sunt præcipuæ significationes uerbi *Benedicere,* quarum exempla ubique obuia sunt.

I. EPISTOLA AD

uia sunt, Et in lectione prudenter iudican-
dum est, quæ sit simplex & natia signifi-
catio.

Promiscuè autem usurpata sunt in
Mattheo & Marco de Cœna Domini uer-
ba εὐλογίᾳ & εὐχαρισίᾳ. Et uerbum
εὐχαρισίᾳ ostendit, Dominum uelle in
cœna fieri Gratiarum actionem. Itaq; sim-
plicissima erit enarratio: Calix benedicti-
onis, Id est, calix gratiarum actionis, ex
quo bibentes agamus gratias Deo, & Do-
mino nostro Iesu Christo, quod sanguine
Christi redempti simus, Id est agnoscamus
& celebremus hoc beneficium, & uera fide
statuamus, nos recipi, & pro immensa mi-
sericordia & mirando consilio redemptio-
nis reuerenter agamus gratias, & sit uera
gratitudo, qua corda se Deo subijciant, &
uerè eum inuocent. Cæteras interpreta-
tiones omitto.

Ira quod sequitur: Quem benedi-
cimus, Id est, apud quem dicimus uerba
tradita à Domino, item gratiarum actio-
nem & precationem, quæ omnia simul
sunt ritus discernens hanc cœnam à profa-
na cœna, quæ pascit corpus nostrum. Nam
hæc

hæc cœna non est ad hunc Physicum usum instituta, sed habet alium finem.

Vsitata est alijs interpretatio, quem benedicimus, id est, quem consecramus.

Hæc interpretatio dextrè intellecta, non uituperanda est. Consecramus, id est, addimus sacra uerba & gratiarum actionem, ne sit usus profanus, seu physicus, sed sit consolatio animæ. Sed sacrificuli dicunt, consecramus, id est, facimus uirtute uerborum mutationem substantiæ.

Adest autem Christus suo Sacramento, non quia sacerdos faciat ibi mutationem, aut quia sit uis in uerbis mutans res, sed quia liberrimè uult adesse ritui quem instituit, sicut Spiritus sanctus liberrime adest in baptisando.

οὐκ ἐκ κοινῆς τοῦ αἵματος τοῦ ἁγίου
καὶ ὁσίου.

Id est, est illa res externa uisibilis, qua sanguis Domini nobis exhibetur.

Sic panis quem frangimus est illa res externa uisibilis, qua efficimur socij & membra corporis Christi. Sicut dicitur, Euangelium est potentia Dei, id est, illa res seu instrumentum, quo Deus est efficax.

Recen-

I. EPISTOLA AD

Recentior ætas Monachorum firmam
transubstantiationem, quam ita nouo
nomine nuncuparunt, de qua priusquam
dico, quædam de ratione Sacramentorum
dicenda sunt.

Exordiar autem à primo initio:

Ecclesia Dei colligitur uoce promissi-
onis inde usq; ab initio, mox post editam
primam promissionem, qua recepti sunt
Adam & Eua, Ac semper addidit promissi-
fioni Deus externa signa. Ac de signis
ante diluuium non multa scripta sunt. Sed
tamen signum erat ipsa agni inflammatio.

Deinde cum promissio renouata est
& restricta ad posteritatem Abrahamæ, addi-
tum est signum, scilicet Circumcisio.

Et deinceps in Ceremonijs Leuiticis
multa signa fuerunt. mactatio agni pascha-
tos. Et postremo post aduentum Messie
Baptismus & Cœna Domini.

Ita Ecclesia semper uoce Promissionis
& Sacramentis constituta est, & à cæteri-
gentibus distincta, & Patres & Prophetæ,
& eorum auditores p̄ij & eruditi intellexe-
runt doctrinam de promissione Gratie, &
de fide, & uero usu signorum. Sed ma-
gna multitudo semper omnibus ætatibus
oblita est doctrinam de promissione & de
iusticia

iusticia fidei, et signorum usum multis modis deprauauit.

Alij signa uerterunt in numina seu Deos, ut Chaldæi & Persæ ignem finxerunt esse ipsum Deum, quia audierant igni delapso ex cælo incensas esse uictimas.

Alij finxerunt ritus esse opera, quæ mererentur remissionem peccatorum. Et hac opinione cumularunt illa opera, & non solum nouas Ceremonias, sed etiam noua numina & nouos Deos excogitauerunt.

Sic Pharisei putabant se mereri remissionem suis sacrificijs, & iuebant populum sæpè facere mactationes, ut hoc modo peccata delerentur.

Hi errores uagati sunt in genere humano omnibus ætatibus.

Ita circumferunt Papistæ panem, & affirmant, esse Deum. Et de Missa, de Monasticis ritibus dixerunt, hæc opera mereri remissionem peccatorum. Et populus hac persuasione fascinatus, magna pecunia cumulari tales Ceremonias curauit.

Hos tetros errores necesse est in Ecclesia taxari. Et uidemus Prophetas grauissimis & asperrimis concionibus hos furores damnare, ut Psalmo 49. Non in sacrificijs

H sacrificijs

I. EPISTOLA AD

crificijs tuis arguam te. Et Esaia 1. Et Iere-
7. Non præcepí de holocaustis, ubi certè
Iudæis uidebatur Propheta expressè pu-
gnare cum Lege. Et Oseæ 6. Misericor-
diam uolo, non sacrificium: Et agnitionem
Dei magis quàm holocausta.

Denique passim in Prophetis obuia
sunt tales conciones. Hæc uero loca tan-
tum eò indicauí, ut illa uetera certamina
iuniores considerent, & agnoscant similia
esse præsentium.

Reiectis uero abusibus, extet in Ec-
clesia doctrina pura & integra de iusticia
fidei, quod homo accipiat remissionem
peccatorum, & reputetur iustus Fide pro-
pter Filium Dei GRATIS, non pro-
pter propriam dignitatem, opera, aut uir-
tutes.

Deinde sciendum est, Duos esse po-
tiores fines Sacramentorum. Alter
est, ut sint signa Promissionis. Al-
ter, ut sint signa Confessionis, & dis-
tinguant Ecclesiam Dei à cæteris
gentibus. Vt Circumcisio primum erat
signum Promissionis. Nam Promissio fa-
cit mentionem Seminis. Igitur in ea pa-
te signum institutum est. Atque ita reli-
monium

monium est de uoluntate Dei erga nos, sicut ipsa promissio, Et rectè inquit Augustinus: Sacramentum est uerbum uisibile, id est, idem monet, quod promissio, sed incurrit in oculos, cum promissio accipienda sit auribus, et mēs intuens signum, commonefiat de uoluntate Dei erga nos, hoc est de promissione, & statuat se iuxta promissionem receptum esse. Et nitatur fides ipso Mediatore, non hoc opere aut signo.

Addidit autem Deus talia signa promissionibus, ut firmior & durabilior memoria esset promissionum, quia spectacula incurrentia in oculos magis mouent animos, & facilius retinentur, quàm nuda dicta.

Alter finis est, ut sint signa confessionis & distinctionis Ecclesiæ. Sed hic finis nec primus nec solus esse ducatur, ut Anabaptistæ fingebant, Baptismum tantum fuisse ritum inuentum, ut discerneret Ecclesiam ab alijs hominibus. Imò prior finis est, ut sit signum uoluntatis Dei erga nos, uidelicet promissionis, monet certò nos mergi in mortem filij Dei, & propter eum ac per eum abluì peccata nostra.

Deinde accedunt alijs fines. Et quædam

H 2 dam

I. EPISTOLA AD

dam signa propriè sunt nerui publicorum congressuum, quia semper Deus uoluit exaudiri uocem Euangelij in genere humano, ac propterea ut latè spargi uox Euangelij posset, uoluit audiri & conspici Ecclesiam, & honestos congressus publicæ doctrinæ propagandæ causa instituit, & hos immensa bonitate omnibus ætatibus seruat, frementibus Diabolis. Et ut tales congregationes fierent maiore grauitate Ceremonias addidit, tanquam ritus Pægyricos, quæ essent uincula & nerui illorum congressuum.

Hæ grauissimæ & uerissimæ causæ rituum publicorum considerentur, & procul remoueantur imaginationes, quæ fingunt Idola & meritum.

Deinde & hæc sententia uerissima teneatur, nihil habere rationem Sacramenti extra usum institutum, quia Sacramenta sunt actiones in Ecclesia ordinatæ certo modo. Cum ritus mutatur, aut extra institutum ordinem transfertur ad alios usus, non est Sacramentum, sed actio superstitiosa, aut Idolium, ut si Baptisatio fieret ad tollendam lepram, talis mersio non esset Sacramentum, sicut Circumcisio Iudæorum hoc tempore, nec Mahometica Circumcisio

cumcisio ullo modo rationem habet Sacramenti.

Ita panis, qui circūgestatur, nullo modo rationem habet Sacramenti, & adoratio prorsus est Idoli adoratio, sicut adoratio ignis Chaldaici aut Persici, quem fingebant esse Deum, & nominabant Orimada, id est, sacrum lumen. Sic & in Papistica oblatione adoratio est Idoli adoratio, quia cultus ille extra institutionem confectus est. Hanc tam tetram profanationem & Idolomaniam cum piæ mentes cogitant, non possunt non horribiliter dolere.

Et ualdè consentaneum est, Daniele de hoc ipso Idolo loqui, cum inquit, colet Deum Moasim auro & argento. Nec nomen Moasim procul abest à nomine Missa, quod nomen etiam affine est nomini Mazon, quod cibum significat. Sed filium Dei Dominum nostrum IESVM Christum assiduis gemitibus oremus, ut propter suam gloriam omnia Idola & omnes errores ex Ecclesia tollat, & in mentibus nostris ueram inuocationem accendat.

Remotis igitur abusibus dicamus de uero usu.

Actio recitatur à Matthæo, Marco, Luca, & Paulo, quæ sic fiat, sicut ibi describitur.

H 3 bitur.

I. EPISTOLA AD

bitur. Et sit primus finis, ut hæc sumptio sit nobis tanquam pignus, quo confirmari credamus uerè nos esse & fieri membra Filij Dei. & ablutos esse sanguine Filij Dei. Atque ita statuamus nobis certissimè dari remissionem peccatorum, non propter hanc sumptionem, sed propter filium Dei, qui fuit Victima pro nobis, & nunc regnat, colligit, & sanctificat Ecclesiam, in fit applicatio beneficiorum Christi propria fide, & sumptione propria, non aliena oblatione Sacerdotis, quia manifestum est, institutam esse sumptionem singulorum, sicut dicitur. Accipite, manducate. Nec existimetur hoc spectaculum esse simile Tragœdiæ Herculis aut Thesei, ubi profani homines imaginantur, ubi mortuorum & absentium recordatio fit, sed uiuè filius Dei & regnat, & uult adesse Sacramento suo in hoc usu instituto, & nos sibi tanquam membra copulat, & sine ulla dubitatione ibi efficax est in ijs, qui fide sumunt, & hac consolatione se sustentant.

Postea sunt alij fines huius totius actionis.

Primus ille est, quem dixi, Ut Fides exuscitetur, applicans nobis beneficia.

Sicut

*remissio peccatorum
non propter
sumptionem
sed filium Dei
ec*

Sicut Abraham cogitatione Circumcisionis exuscitabat Fidem, lætabatur promissione seminis.

Secundus Gratiarum actio, quia beneficij recordatio simul accendere gratitudinem debet. Hinc est usitata appellatio *εὐχαριστία*. Et Ciprianus complectitur utrunq; finem, adfirmat accipienda esse beneficia Christi, & uicissim agendas esse gratias: Pietas inter data & condonata tanti beneficij largitori gratias agit.

Tertius finis est, Vt sit neruus publicæ congregationis, in qua uult Deus sonare & conseruari uocem Ministerij Euangelici. Ideo dicit: Quotiescunq; faciatis, mortem Domini annunciabitis. Ac semper uoluit Deus honestos & publicos Ecclesiæ congressus esse, & eos sua bonitate conseruat & tuetur.

Quartus finis, Vt in publico congressu sit testimonium confessionis, quia uult Deus per hanc sumptionem conspici, quam doctrinam, quos cœtus approbemus.

Quintus finis, Vt sit mutux dilectionis & quasi fœderis signum,

H 4 sicut

I. EPISTOLA AD

sicut usitatissimum fuit sancire foedera & mul edendo in sacrificijs.

Sed prudenter discernendi sunt tot E- nes, ac semper principalis retinendus est, ne depraueatur usus Ceremoniæ.

*Num igitur dico, quod Idolum
aliquid sit?*

Refutatio est argutæ excusationis, qua defendebant aliqui suam licentiam. Cum Idolum nihil sit, licet rebus uti, quales sunt natura, ut Rahel Idola patris aurea secum auexerat, ut uaticum haberet, non ut coleret.

Hanc callidam elusionem Paulus refutat: Et si nihil est re ipsa Idolum, tamen necesse est opinionem & cultum in Ethnicis apertè taxari. Nam horum furores, qui Idola uel excogitant uel stabiliant, sunt magna & tetra peccata, quibus aduersari necesse est, quia dictum est: Non habebis Deos alienos.

Illi autem, qui intersunt uel sacrificijs uel conuiujs sacrificantium Idolis, confirmant eorum opinionem, cum non ostendant se abhorrere à talibus sacrificijs. Sicut

nunc si qui comitantur dominos in circumgestatione panis, uidentur illam adorationem non improbare, quæ certè pugnat cum dicto, Non adorabis Deos alienos.

Multum differt exemplum Rahel à Corinthiorum conuiujs. Nam cum Rahel aufert statuas, hoc ipso ostendit, se nolle eas à patre coli, nec ipsa colit, sed aurum in uiaticum collatura est, sicut Irene filia Imperatoris Licinij Statuas aureas in Sacerello patris destruxit. At familiaritas Corinthiorum cum sacrificantibus similis erat collusioni. Certissimum est autem uelle Deum uitari Idolorum cultus et confirmationem.

Non obscura est Pauli sententia, sed fiet magis perspicua, cum transferemus eam ad exempla eorum, qui nostra ætate interfunt circumgestationi panis, aut Idolorum cultibus in inuocatione mortuorum aut missis funebribus & similibus.

πάντα μοι ἔξεσι ἀλλὰ οὐ ἔσ.

Omnia mihi licent &c.

Refutat aliam obiectionem ex doctrina de libertate Christiana sumptā: Libertas Christiana tollit discrimina ciborum.

H 5 rum.

I. EPISTOLA AD

rum, Cur igitur interdicitis mihi in amicorum conuiujs, his cibis, quos scio creaturam Dei bonam esse, nec mutari per stultas consecrationes, sicut aurum, ex quo facta sunt sacra pocula, non mutatur?

Respondet Paulus, addens restrictionem ad generalem doctrinam de Libertate: Quanquam licent omnia, scilicet in hoc genere, quæ dicuntur media, ut in uino, cibus, potus, dierum: Tamen addenda est hæc restrictio de scandalo: Non utaris libertate, ubi confirmat cultum Idolorum, aut ubi adducit conscientias imbecillium in dubitationem, sed seruias utilitati aliorum.

Postea rursus addit Paulus confirmationem doctrinæ libertatis: Omne quod in macello uenditur, comedite, non inquirentes propter conscientiam, quia Domini est terra & plenitudo eius. Nihil in his locis dicitur de diffinitione politica rerum. Libertas Christiana non concedit conturbari dominia, & rapi aliorum coniuges aut pecudes. Quia hanc civilem societatem uult Deus regi politicis ordinationibus. Non de civili societate hic dicitur, sed de conscientia singulorum

gulorum erga Deum, in usu rerum propriarum. Hoc queritur, an sit peccatum coram Deo, uesci carne Leporis, qui iure tuus est. Hic respondet Paulus, non esse peccatum. Et accommodat dictum ex Psalmo: Domini est terra & plenitudo eius.

In Psalmo non dubium est hanc simplicissimam esse sententiam: Cum alloquatur reges, Attollite portæ capita uestra &c. Initio præponit Antithesin: Domini est terra, quasi dicat, non est Regum & Principum, sed Dei. Vestrum est ei obedire, & sic uti terra, ut placet Domino, Et quidem uult Dominus ex tota terra colligere Ecclesiam. Hæc est natiaua sententia, Paulus generalem sumpsit de Creatione, cuius etiam mox fit mentio: Ipse super maria fundauit eam, Dominus condidit terram, & res nascentes in ea, & quidem condidit, ut frueretur Ecclesia, & sunt res bonæ. Et bona conscientia omnibus conuenientibus rebus usus erat Adam. Hoc dominium nunc redditur Ecclesiæ, omnibus conuenientibus rebus bona conscientia nunc Ecclesia uti potest. Nam uinacula legis remota sunt, & res ideo conditæ sunt, ut eis Ecclesia fruatur.

συνείδησις

I. EPISTOLA AD

συνείδησιν δε λέγω. &c.

Conscientiam autem dico &c.

VOcabulum est forense, ἀνακρίνω, quod significat scrutātes, interrogātes seu inquirētes, sicut in iudicijs examinātur litigatores aut testes. Paulus igitur tanquam prudens monitor, ut occasiones multarum quæstionum præcidat, mauult omitti interrogationes. Nam si qui uescerentur inscī, non erat futura disputatio, sed ignorantia pariter omnes excusabat.

Addita est autem utilissima admonitio de rebus medijs, ut quocumque tempore sic eis utamur aut non utamur, ne alienas conscientias fauciemus. Talis est enim natura hominum, ut aliqui aut inscitia aut infirmitate turbentur, & in dubitationem adducantur; Aliqui uero morositate agerent ferant fieri aliquid contra suas opiniones, & contra suam consuetudinem. Postea languescunt fides & inuocatio tum dubitatione, tum indignatione. Et sequuntur ex his paruis offensionibus magnæ & perniciosæ discordiæ & defectiones.

Siue igitur infirmitas, siue morositas, siue malitia causa est dissensionum, Paulus

ut sapiens monitor suadet uitari occasio-
nes talium dissidiorum, & mauult doctos
non uti sua libertate, ne spectatores irritent
qualescunq; sunt, seu infirmi, seu stulti, seu
morosi. Est omnino sapienter cogitata
Pauli admonitio, ut postea in conclusione
ostendet eius argumentum, quod oppo-
nit obiectioni eorum, qui uolunt perhibe-
ri doctiores. Hi opponunt morosis hæc
dicta: Quare libertas mea iudicatur ab
aliena conscientia? Quare morosi sumunt
sibi iudicium de nobis, & nos condem-
nant propter usum rei concessæ, propter
uestem aut ordinem cantionum? (Nam
hæc uerba *μμηλικῶς* legenda sunt.)

Et si autem Paulus hac ipsa obiectio-
ne etiam taxat morosos, tamen ut sapiens
monitor potius uult sapientes alienæ in-
firmitati & morositati cedere. Et regu-
lam tradit, quæ monstrat summos fines
omnium deliberationum, quorum consi-
deratio omnes actiones in tota uita regere
debet.

Primus & summus finis est omnium
creaturarum, præsertim intelligentium, ut
omnia faciant ad illustrandam noticiam
Dei, & ornandam eius gloriam, & confir-
mandam

I. EPISTOLA AD

mandam inuocationem. Hic finis in primo præcepto continetur, & lex naturæ aliquo modo eum monstrat. Et filius Dei inquit: **Luceat lux uestra, ut glorificetur pater uester cœlestis.** Ita hic inquit: **Omnia ad gloriam Dei facite.**

Deinde sequitur altera regula: **Nō offendite Ecclesiam Dei.** Post illam primam curam de gloria Dei, sit proxima cura, non quod nobis suaue est, aut pulchrum uidetur, sed quod fouet communem concordiam, & non turbat inuocationem. Talis circumspectio necessaria est non solum in Ecclesia, sed etiam in uita ciuili, Sicut Plato inquit: **Omniū Legum fines esse oportere hos ducere, ut ciues honesti sint, & inter se inimici,**

Hæ regulæ ex fontibus sapientiæ sumptæ, diligenter cogitandæ sunt in omnibus uitæ actionibus. Et homo considerans quibus rebus uel foueatur uel turbetur communis concordia, intelligit harum regularum uim maximam esse.

CAPVT VNDE.

CIMVM.